

Čeští bratři

a

Ochranovci jejich nástupcové.

Napsal

J. Kramář.

V OLOMOUCI.

Tisk a náklad národní kněhtiskárny Kramáře a Prochávky.

1878.

Čeští bratří mají, jak již název značí původ svůj v Čechách. Původ a vznik náleží dobám husitským, a příčinu téhož hledati sluší již při zavedení křesťanství v našich vlastech.

Jak známo vnikla víra Kristova k nám dvojím směrem :

O d z á p a d u snažili se Němci získati předky naše víře křesťanské za tím ziskuchtivým záměrem, aby zároveň zjednali sobě vládu nad nimi. Jelikož však kněží němečtí cizou našim předkům němčinou vyučovali, zároveň také obřady náboženské vykonávali jazykem latinským, jež Slovanům rovněž také nesrozumitelným byl, malých docílili úspěchů v Čechách; neboť jak pověsti nám se zachovaly, čtrnácte toliko lechů dalo se pokřestiti v Řezně r. 844. za panování knížete Hostivíta, aniž by křesťanství se dále bylo šířilo.

Větších, rychlejších a trvalých úspěchů docílili později bratři Soluňští, apoštolové slovanští, svatý Cyril a Metoděj, jež povolal asi r. 860 Rastislav kníže velkomoravské o d v ý c h o d u, aby víru Kristovu národu jeho hlásali. — poněvač vyučovali jazykem domácím a řeškeré obřady náboženské domácím vykonávali jazykem.

Obřady slovanské, jimž naši předkové snadno a rádi uvykli, nelíbily se však Němcům, poněvač jim odcizovaly Slovary; protož jali se osočovati ihned apoštoly slovanské u stolice římské za kacíře; nedocílivše však svého hanebného záměru osočovali i později čechoslovanské křesťany k vůli obřadům slovanským a přivedli to tak daleko, že arci jen poznenáhla ale přece dokonce z vlastí našich vymizely. Zbytky poslední zachovaly se jen v klášteřích na S á z a v ě a n a S l o v a n e c h v Praze.

Velmi neprozřetelně jednala stolice římská, že tomuto osočování volného poskytovala sluchu; neboť odstraněním obřadu slovanského povzbudila proti sobě zášť slovanských českomoravských křesťanů, která, byť si i po více století jenom doutnala, nikdy neutuchla více proti Římu, a vybuchla při první podstatné příčině v zkázonosný plamen. Vystoupení Jana Husa a odpadnutí Husitův od Říma jsou toho nezvratné důkazy.

Upálení Jana Husa a nezřízené počínání mnohých kněží vytvořilo nepřekročitelnou mezeru mezi přívrženci učení Husova a Římem. Více náboženských stran vytvořilo se, mezi nimiž strana pod obojí byla nejmírnější, nejčtetnější, i po porážce Husitů půdu opanovala.

Mezi těmito vyskytlo se několik mužů, kteří přísnými mravy nad jiné vyznamenávali se, a držíce se přísně prostého učení Kristova, zvláštní sobě vyměřili dráhu, po které by budoucně kráčet měli. Hlavním vodítkem bylo jim učení Husovo, a učení Petra Chelčického, který za nejvyšší zákon vytknul milování Boha a bližního tak, že z lásky k Bohu plniti máme jeho přikázání a z lásky k bližnímu i křivdy snášeti a za ně nikdy se nemstíti. Petr Chelčický proto zamítal válku a trest smrti, a domnívaje se, že zákon Boží dostačuje ku všeliké správě života, zbytečnými vyhlašoval zákony světské i vrchnosti. — To byly první počátkové bratří českých.

Tito shromáždžovali se napřed kolem chudého zemana Řehoře a později kolem Jana Rokycany, hlavy utrakvistův (pod obojí) jenž nejvíce horlival proti zlořádům církevním. Než chytrý Rokycana jen byl na oko důvěrníkem bratří, což když oni zpozorovali, odloučili se od něho a přidrželi se několika kněží husitských kázní a poctivostí křestanskou vynikajících, — mezi nimi Řehoře.

S těmi odebrali se první bratří do Žamberska na panství Litické, kdež dostalo se jim tichého útulku. Tam ve vsi Kunvaldě usadili se r. 1457. a vytvořivše náboženský spolek bratry a sestrami vzájemně se nazývali. Kázeň vzorná panovala mezi nimi, bohatí starali se o chudé, každý pomáhal pronásledovanému tak, jakož bývalo v prvních dobách křestanských. Proto také přibývalo jim přívrženců na všech stranách a ze všech stavů; a tak také se stalo, že učení jejich dlouho skrytým nezůstalo.

Jelikož zásady bratří příliš demokratické byly, veškerou nadvládu zavrhovaly, není se čemu diviti, že i lidumilovného krále Jiříka z Poděbrad, jinak horlivého utrakvisty, osočením proti sobě popudili, od něho pronásledování jsou a r. 1461 mnozí i mučení. Nic méně mladistvá jednota nevyhynula, ale rostla a sílila se vzdor všem zákazům, poněvač přísná kázeň a čistota mravů tehdejšími horlivcům ve víře, mocným byla lákadlem. Na synodě držané ve Lhotě u Rychnova r. 1465. volili sobě tři bratry, Řehoře (patriarchu), Prokopa z Hrádku a Jana z Klenova za starší, jimž řídití bylo celou

jednotu, kdežto kněží, mezi nimiž Michal Bradáč lid vyučovali a svátosti udíleli.

Jelikož však doufati nemohli, že k jednotě přestupovati budou povždy kněží církve římsko-katolické, bylo třeba o to dbáti, aby sobě vlastních zaopatřili kněží. Chtíce věrní zůstatí tradici apoštolské, hleděli zaopatřiti sobě pomazání biskupské od rakouských Valdensků — spolku náboženského, jenž prý již za dob císaře Karla Velikého ve Francii vznikl a podobné sledoval zásady, — což se jim i také podařilo. Tu jsou pomazáni tři kněží na hodnost biskupskou, Matáš z Kunvaldu, Tomáš z Přelouče a Eliáš z Chřenovic, a spolek bratrský ustálil se tím r. 1467. v samostatnou církev, kterou řídila starešina, složená ze třech biskupů, z nichž jeden byl vrchním, a 10 starších, kněží a laikův.

Vzdor všemu pronásledování, které za panování krále Vladislava II. opět širších dosáhlo rozměrů, neboť jednalo se o úplné vyhubení bratrstva, šířilo se vččihledě, vzrostlo na začátku šestnáctého století na 200 obcí v Čechách a na Moravě a mělo již roku 1505 svůj zpěvník, katechismus a jiné spisy, jež z větší částky učený biskup Lukáš z Prahy vydal. Nejznamenitější církve byly toho času v Mladé Boleslavi a Litomyšli v Čechách, v Přerově, Evančicích a ve Fulneku na Moravě.

Zde podotknouti třeba, že mezi bratry rozličné ještě vyskytovaly se rozmišky, týkající se přísnosti zásad; tak na příklad spílal Amos Uherskobrodský starším na synodě v Brandýse r. 1490. odstěpenců a světáků; odloučiv se se svými přívrženci, zvláštní utvořil spolek, jenž nazván napotom *Amosenci* čili *Malou stranou*, kdežto mírnější strana *bratry boleslavskými* čili *Velkou stranou* se zvala. Amosenci z Pecínova u Rakovníka jmenováni *Pecínovští*; bratří z Vlasenic u Pelhřimova *Vlaseničtí* a t. p. Obvyčejně ale spíláno jim Pikhartů.

Ve Fulneku a ve vřkolí přezdívali českým bratrům v dobách pozdějších *berani* (Lampelbrüder), poněvač Amos Komenský, stav se r. 1617. tamním rektorem, bratry k tomu pohnul, aby každý ve svém příbytku beránka velikonočního vymalovali dal, načež i jej ovčákem (Lampelhirt) nazvali. Nadávka *beran* zachovala se v mnohých českých krajinách až do nynějších dob, a znamená tolik, co protestant vůbec. Beránek Boží býval vůbec symbolem českých bratří, kterýmž obvyčejně náboženské spisy (k. p. bibli kralickou) ozdobovali.

Ku konci patnáctého století (snad po roku 1490) vznikla

již jednota bratrská v Evančicích na Moravě, která si tam velmi slavnou školu bratrskou a tiskárnu založila, v níž od počátku šestnáctého století klasická čeština květila. Řečenou tiskárnu ale pronásledoval biskup olomucký, Vilém Prusinovský skrze směr náboženský a vymohl r. 1566. mandát císařský, aby žádná kniha tištěna býti nemohla, která by mu dříve předložena nebyla ku prohlédnutí; a snad i pro tuto příčinu přenesena jest r. 1578. do Kralic. Evančický sbor (chrám) bratrský založen byl před r. 1498. za řekou na Oslavanském předměstí, který po vystěhování bratří zůstal prázdný a bez opravy, tak že již r. 1711. některé jeho částky rozpadly, a celé stavení spíše zříceninám nežli chrámu se podobaly. Nyní jest z něho palírna a krčma. Kamž někdy bratři spěchali pro duševní útěchu, tam chodí nyní potomci k židovi na kořalku. —

Velikou nadějí skládali bratři v Martina Luthera, když veřejně v Německu se svým učením vystoupil; vyslali k němu kolikero poselství za tím úmyslem, aby jemu přáli zdaru a dorozuměli se s ním, zdaliby splynouti nemohli v jednu církev. Jakkoli se nic takového nedocílilo, přece neopomenem podati zde vyjádření M. Luthera o jednotě bratrské: *Od dob apoštolských nepodobala se žádná církev učení a zřízením apoštolské více, jako čeští bratři. Jindy opět pravil: Jakkoli nás čeští bratři čistotou učení nepřevyšují, převyšují nás kázání a přísností církevní. A když jej biskup bratrský Jan Augusta a Jiří Israel r. 1542. naposled opouštěli, podal jim ruku a pravil: Apoštolujtež v Čechách, tak jako já se svými apoštolovati budu v Německu. Konejte tam dílo Kristovo, jak se Vám k tomu příležitost naskytne, my to učiníme zde.*

Podobně jako s Lutherem, vstoupili čeští bratři také s jinými reformatory, jako s Bucerem, Kalvinem a Melanctonem ve vyjednávání, a utvrdili se nimi ve víře.

Roku 1528. zemřel biskup Lukáš z Prahy; na jeho místo vstoupili Martin Škoda, Jan Roh a po něm Jan Augusta co vrchní biskupové.

Roku 1546. nedlouho po smrti Martina Luthera vypukla válka Šmalkaldská mezi katolíky a protestanty. Čechové opírajíce se o své svobody, vzpírali se táhnouti proti stejnověrcům — protestantům a uvalili tím hněv krále Ferdinandu I. na sebe. Když bitva u Mühlberku v dubnu 1547. svedena naděje protestantů zmařila, odebral se král Ferdinand do Čech, aby potrestal spůrníky, načež smutně proslulý

krvavý sněm v Praze v srpnu 1547. započal, na němž pohřbena větší část svobod národa.

Náboženské strany pod obojí Ferdinand z opatrnosti prozatím se nedotekl, ale za to bylo vyhlazení jednoty bratrské pevně uzavřeno. Přísné nařízení kázalo bratrům, aby chrámy své zavřeli, všech schůzí se vystříhali a starosty své vydali. Jana Augusty, jenž po smrti Jana Roha r. 1547. vrchním biskupem se stal, zmocnili se úřadové lstí a dopravili jej nejprve do Prahy, pak na hrad královklátský, kdež v kruté vazbě držán byl až do r. 1564.

Roku následujícího (1548.) vyšel nový edikt, jenž všechny bratry, kteří by do 42 dní k víře římsko-katolické aneb pod obojí nepřestoupili, z království českého vypověděl. Řečený edikt vykonával se především v okolí Litomyšlském a Brandýsa nad Orlicí, poněvač v oné krajině nejvíce obcí bratrských bylo. Následkem toho vystěhovali se tři zástupy, z nichž největší asi 500 osob čítal, do protestantského Pruska. Kolem vánočních svátků 1548 sešly se všechny u Královce, kdež se jim povolení k usazení udělilo a oni několik obcí okolo Královce osadili. Brzo však nepohodli se s horlivci lutherauskými, kteří dokonce i zákaz bratrských služeb Božích vymohli, tak že se nuceni viděli, r. 1574. opustiti svá sídla opět. Někteří navrátili se do Čech, kdež mezitím snášenlivý Maximilian II. vládu byl nastoupil, většina ale do Polska, kdež za panování krále Sigmunda II. jednotě bratrské žádné nekladly se překážky, jakkoli říše katolická byla. Roku 1551. utekl tam Jiří Israel, který z vězení českého podivným vyvázl způsobem a pod všelikým zakuklením kázal, aby pronásledování katolíků ušel. V Ostrorohu a Poznání zdržoval se u příznivé bratrské rodiny a založil do roku 1557. na 40 německých a polských bratrských obcí. S moravskými bratry, jichž se politické rozmlísky z r. 1547. nedotkly, udržoval stále spojení.

Stoletá památka založení jednoty bratrské slavila se r. 1557. ve Slizanech na Moravě, kdež zastoupeny byly všechny tři bratrské země a Jiříka Israela na biskupa pro Polsko, Jana Blahoslava na biskupa pro Moravu pomazali; Jan Augusta považován dosud za biskupa pro Čechy.

Když císař Maximilian II. r. 1564. vládu byl nastoupil, nastaly pro jednotu utěšenější doby, i biskup Jan Augusta byl z vězení propuštěn, v němž 16 let byl upěl. Maximilian II. byl protestantům nakloněn a popřál jim mnohé svobody. Na sněmu držaném r. 1575. usnesli se utrakvisté a bratři na spo-

lečném vyznání, žádající, aby jim na základě toho úplná svoboda náboženská dopřána byla. Vyznání to spočívalo napolo na náhledech lutheránských a mělo ku sloučení všech Cechů, kteří se k římské církvi nepřiznávali, v jednu církev sloužiti. Maximilian ale vyznání tomu zákonní platnost nepřirůknul, jakkoli přívržence jeho nepronásledoval; a tak zůstaly poměry náboženské nevyrovnané, neboť příštím rokem 1576. Maximilian II. zemřel.

Jakkoli se vyznáním z r. 1575. bratří s utrakvisty zdánlivě byli spojili, přece kráčeli svou zvláštní cestou a sloučili se teprv r. 1609 k vynucení pověstného majestatu týkajícího se náboženské svobody na Rudolfu II. s nimi opět, když se o uznání konfesí z r. 1575. jednalo.

Tím způsobem bylo nyní v Čechách dvoje náboženství zákonem uznáno, katolické totiž a ono, kterému za základ sloužila konfesí z r. 1575. Bratří ale sloučili se s utrakvisty jen pod tou výminkou, že tito jim zachování dosavadního řádu dopřejí. Jakkoli se víra utrakvistů od víry bratří v ničem nelišila, měly obě strany různé náhledy o disciplině. Utrakvisté zavrhovali všelikou kázeň, poněvadž jak pravili, zapáchá papežstvím, kdežto bratří každý přestupek přísně trestali a od své přísnosti upustiti nechtěli. Konsistoř, kterou sobě zřídili stavové s povolením císaře, byla sestavena z utrakvistů a bratří, což později k mnohým různicím zavdalo příčinu. Bohužel že tím také zapleteni byli do rozbrojů politických, které jak známo k žalostnému převratu zavdaly příčinu.

Obdivovati ale musíme jednotu bratrskou pro horlivou činnost, kterou od prvního vzniku svého na všechny strany vyvínovala. Jakkoli stálému podlehal pronásledování a dějiny její nejrozmanitější v sobě zahrnují utrpení, přece odchovávala množství mužů neobyčejných a učeností proslulých. Jednota zakládala vzorné školy, semináře, měla své kněhstiskárny, k. p. na Moravě nejprve v Evančicích, později v Kralicích, kdež vydala rozličná díla tiskem, mezi nimiž *velikou Kralickou bibli v šesti dílech*, která dosud světové požívá pověsti.

Tato bible vyšla hlavně přičiněním biskupa Jana Blahoslava (Blažka), *otce a vozataje lidu Páně*, jenž byl rodákem přerovským, předchůdcem Teofila Turnovského a *Jana Amosa Komenského*, a spolupůsobením Ondřeje Steffana, Jana Aenease, Jiřího Strojce, Jana Kapity, Pavla Jesena, Jana Effraima a Izaiase Cibulky, vesměs to mužů učených a výtečných rodáků moravských, na něž vlast všim právem hrda býti může.

Na jakém stupni vzdělanosti a mravné dokonalosti stál by nyní národ náš, kdyby bratry nebylo stíhlo vyhnanství! Nejlepší síly vypudily se z vlasti, a co zůstalo, utuchlo porobou, že poslední pokus mravného povznešení zaniknouti musil.

Minulo 163 roků od prvního sestoupení bratrstva, když osudná bitva na bílé hoře živoření bratří v Čechách a na Moravě poslední zasadila ránu. Ještě r. 1616. drželi velkou synodu v Žeravicích na Moravě, na které již mladistvý náš Amos Komenský se zúčastnil. Na této synodě ustanoveno vydání *Rationis disciplinae*, totiž výkladu zařízení a kázně bratrské, ku kterémuž ale již nedošlo.

Jan Amos Komenský na němž později celá téměř naděje bratrstva spočívala, ba, jenž snad jediný jednotu bratrskou od zaniknutí zachránil, narodil se r. 1592. v Nivnici, malém městečku na Moravě blíž Uberského Brodu; otec jeho byl prý mlynářem, ale zemřel brzo. Osířelý Amos odbyv studie propravni, odhodlal se ke službě církevní jednoty bratrské a odebral se dle obyčeje tehdejšího do Němec, kdež na universitě Heideberské, kteráž byla ohniskem učení kalvinského, bohosloví študoval. Když se byl do vlasti své navrátil, povolán jest r. 1615. od tehdejšího hejtmána zemského Karla z Žerotína staršího, za správce školy bratrské v Přerově. Roku 1616. posvěcen jest na kněžství a jmenován kazatelem sboru. Roku 1617. stal se dozorcem školy a zároveň kazatelem sboru bratrského ve Fulneku, *tehdejšího hlavního sídla* bratří českých na Moravě. Když ale r. 1621. po bitvě na bílé hoře vojsko španělské Fulnek náhle přepadlo, prchl Komenský, zanechav všechny spisy své, jež k zničení přišly, ku Karlovi ze Žerotína do Brandýsa nad Orlicí, kdež více spisů sepsal a téměř nepřetržitě se zdržoval až do r. 1627. kterého roku král Ferdinand II. všechny nekatolické obyvatele z království vypověděl. Přes 30.000 rodin vystěhovalo se tehdy do ciziny, velická část usadila se v Polsku a Prusku, Jan Amos Komenský též; a tu počíná jeho působení v cizině. Nejprve obrátil se do malého polského městečka Leśna nedaleko Poznaně, kdež se malá obec vystěhovanců byla shromáždila.

Amos Komenský byl zde učitelem mládeže. Roku 1632. obdržel na synodě, kterou vyhnanci v Leśně drželi, pomazání na biskupa a zároveň uloženo jemu sepsání *Řádu a kázně církevní v jednotě bratrské*, jak již uzavřeno bylo na synodě v Žeravicích r. 1616. Tou dobou rozvinula se jeho vědecká a především paedagogická činnost tak znamenitě, že chvalná

o něm pověst po celé Evropě kolovala a on čestná pozvání dostal z Uher, Anglicka a Švedska k vůli školství. Za těmito příčinami vzdálil se na několik let z Lešna, musil se však tam opět navrátiti, zvolen byv po úmrtí Vavřince Justina roku 1648. za vrchního biskupa celého bratrstva. Roku 1656. vyvráceno Lešno Poláky, při čemž Jan Amos Komenský po druhé o veškeré své spisy a jmění přišel, i také bratrstvo lešenské zaniklo. Odtud utekl se do Slezska, nápotom k vybitnutí obdrženému do Amsterdamu, kdež pečoval o roztroušené osady bratrské, a zachování biskupského pomazání až do své smrti roku 1671. Rok před ním zemřel zeť jeho Petr Jablonský také biskup jednoty bratrské, jenž zůstavil po sobě v synu Danieli Arnoštu Jablonským opět silnou podporu jednoty bratrské.

Nesmíme však domnívati se, že vystěhováním 30.000 rodin utrakvistických a bratrských následkem přísného rozkazu krále Ferdinanda II. veškeré bratrstvo z Čech a Moravy vymizelo. Naopak zdá se, že pronásledováním tak krutým ještě více sesílilo. Toho důkazy jsou události pozdější. Množství nekatolických rodin, jimž buď odvaha k vystěhování scházela, aneb nesnadno bylo, opustiti majetek svůj, zůstalo ve vlasti, přiznalo se na oko ku katolicismu, ale zůstalo potajně o vyznání svému věrné. Tím stalo se, že se v okolí Mladoboleslavském a ještě více v Litomyšlském okolí bratrství opět objevilo a za panování Karla VI. opětne pronásledování a vypovídání nastalo.

Tím také stalo se, že mnohé rodiny, jenž víře své potají věrné zůstaly, dobytí Slezska králem Bedřichem II. použily a Čechy opustivše do Slezska se vystěhovaly, založivše tam tři osady česko-bratrské: Husinec, Bedřichův Tábor a Bedřichův Hradec. Služby Boží mateřským jazykem a dle působu svého vykonávati dovolil jim král pruský a potvrdil listem vlastnoručně podepsaným, pro věčné časy. Kazatele své brali sobě buď z českých církví v Polště a v Berlíně aneb z Čech, což výhradně děje se od času vydání patentu tolerančního. — Tím vysvětluje se dále překvapující vyskytnutí se takového množství akatolíků po vydání tolerančního patentu císařem Josefem II. r. 1781. ve všech končinách našich českomoravských vlastí. I zde možno stopovati bratrskou jednotu: neboť skrytí přívrženci kališnictví (pod obojí) přihlásili se k příbuznějšímu aug-burkskému vyznání (lutheranismu), kdežto přívrženci jednoty bratrské k helvetskému vyznání (kalvinismu) přistoupili. — Tím konečně vysvětluje

se možnost založení bratrské jednoty v Ochranově v Sasích na začátku minulého století českými a především moravskými rodáky. —

Josefinský toleranční patent povoloval pouze akatolíkům augsburkského a helvetského vyznání svobodné konání náboženských obřadů, nikoli ale utrakvistům a českým bratřím, protož nemohli tito se svým vyznáním vystoupiti, ale pouze připojiti se k vyznání příbuznému. I v cizozemsku stály jednoty bratrské po všechny doby osamotnělé, a dotýčné vlády pohlížely na ně vždy podezřívě, protož také snažení jejich, které se od vystoupení Luthera stále a stále opakovalo, spojití se s přívrženci jeho.

Po smrti Jana Amosa Komenského byl jeho vnuk Daniel Arnošt Jablonský záštitou jednot bratrských v cizozemi. Jablonský byl dvorním kazatelem kurfürsta Viléma braniborského a v témž povolání r. 1699. na biskupa a staršího jednot bratrských v polsku pomazán.

Mezitím připravovaly se poměry i v Německu pro budoucnost bratří příznivé; vyskytli se tam mužové zbožným duchem nadšení a přísných mravů, jako Jan Arnd, jenž roku 1621. co jenerální superintendent v Celli zemřel, Filip Jakub Špener, jenž zemřel v Berlíně co Probošt r. 1705. a August Heřman Franke profesor v Dobrosolí, kteří zásady, zásadám českých bratří podobné zastávali a rozšiřovali. Ve smyslu Špennerově utvořila se dokonce malá domácí církev ve Velkém Henmersdorfě (v Horní Lužici), kdež Mikoláš Ludvík, hrabě Zinzendorf, napotomní zakladatel Ochranova první vychování od své báby a tety hyl obdržel.

Týž hrabě Zinzendorf, jenž se narodil v Dražďanech r. 1700, kdež otec jeho co polní zbrojmistr a velitel, vysoké zaujímal postavení, dán jest jsa jedenáctiletým chlapcem do vychovatelského ústavu výše uvedeného Heřmana Franke v Dobrosolí, kdež se jeho k pietismu klonící duch utvrdil tak, že jen s odporem a aby vyhověl přání otce svého, právnictví se oddal, soukromě ale bohosloví študoval. Po odbytých studiích cestoval v r. 1719. v Holandsku a ve Francii, kdež skoumal náboženské zásady protestantů i katolíků. Navrátil se, vstoupil do služby státní v Dražďanech, stal se r. 1722. vládním radou a zasnoubil se téhož roku s Dorotou, hraběnkou Reischersdorfskou, sestrou přítele Jindřicha XXIX., hraběte Reischersdorfského. Touha jeho, založiti církev, která by se církvi apoštolské nejvíce podobala, zavedla příčinu k založení Ochranova.

Jak jsem již podotkl, nastalo na počátku a jmenovitě v druhém desetiletí minulého století za panování císaře Karla VI. nové pronásledování vyskytnuvších se jednot bratrských v Čechách a na Moravě, které za následek mělo opětné stěhování bratří z vlasti. Za toutéž příčinou vystěhoval se mladý Kristian David, tesař, rodič ze Ženkavy u Nového Jičína na Moravě do Hořelice v Dolní Lužici, odkudž stále udržoval spojení se svými souvěrci v Kravařově, chtěje jim vyhledati pokojný útulek. Za účelem tím dorozuměl se z jara r. 1722. s farářem Rotem v Berthelsdorfu, jenž náležel hraběti Zinzendorfovi, že pán a patron jeho bratry vystěhovalce přijme. Následkem toho přistěhovali se Jakub a Augustin Neiser ze Žiliny v Kravařově a jsou od p. Heize, hraběcího domovního správce ochotně přijati.

Okamžitě vykázáno jim pusté místo v lese pod Hutberkem na silnici z Lubije do Žitavy vedoucí, kdež Kristian David dne 17. června 1722. první strom skácel. Horlivým přičiněním zbudovali vystěhovalci ještě téhož roku první dům, jež v listopadu světili — a tak založen jest Ochranov — Herrnhut, jehož jméno v pozdější teprv době zobecnělo a původ svůj vzalo z pobožného německého přání: *dass die Stadt unter des Herrn Hut stehe*, aby stálo město pod ochranou Páně. —

Před vánočními svátky přišel hrabě Zinzendorf s manželkou svou a přítelem Bedřichem z Wattewillu z Drážďan, aby shledl vznikající novou osadu, kdež dle jeho přání povstati měla malá církev ve smyslu Špenerově.

Rokem následujícím již počala se nová osada zalidňovati: nejprve přišli tři bratři Neiserovi se starou matkou a některými jinými osadníky ze Žiliny.

Nové pronásledování rodin bratrských jmenovitě v Suchdoli u Fulneku, odkudž Melichara Ničmana dokonce do Olomouce do vězení odvěkli, mělo opětné stěhování za následek. Vystěhovali se mezi jinými David Ničman (mučedník, jenž roku 1726. při návštěvě v rodišti chycen v roce 1729. zároveň s Melicharem ve vězení zemřel), David Ničman tesař, David Ničman tkadlec, Melichar Ničman mladší, Melichar Zeisberger, Jan Telčík a více jiných ze Suchdolí, Kunevaldu a okolních osad, tak že již o velikonočních r. 1725. počet přistěhovavších se do Ochranova osob 90 obnášel.

Roku 1727. tedy pátý rok po založení Ochranova, když osada na 23 domů zrostla a přes 200 obyvatelů čítala, uzavřel Zinzendorf, že sestaví řád pro ni, dle něhož by se spravovati

měla. Na této práci zúčastnili se zároveň farář Rote, Kristian David, soudce Marche a ještě někteří jiní bratři. Dne 12. května t. r. se řád uveřejnil a uveřejnění předcházela dlouhá řeč hraběte Zinzendorfa. Po přečtení řádu každý bratr rukou dáním na místě přísahy slíbil, že řád přijímá. Hned potom nastala volba dvanácti starších, z jejichžto středu se čtyři starostové mezi nimi Kristian David a pětadvacetiletý Melichar Ničman zvolili.

K těmto hodnostářům přidružila se později volba ošetřovatelů nemocných, otců chudiny, dohlížitelů dítek a dohlížitelů silnic a studní. Tím teprv byla obec ustálena.

Když vše tak daleko bylo pokročilo, přesídlil i Zinzendorf do Ochranova, aby řízení nové církve lépe přehlížeti mohl. Tou dobou zavedly se také večerní zpěvy a večerní kázání ku povzbuzení nábožného ducha, kterážto kromě kněze i jiní bratři drživali.

Ještě téhož roku jal se Zinzendorf, jež obec za vůdce svého považovala, překládati *ratio disciplinae* jednoty bratrské, o níž jsme se dvakrát již byli zmínili; knihu dotýcnou obdržel z knihovny žitavské. Překlad byl německý, poněvaž i veškerí z Moravy přistěhovavší se členové obce poněmčení byli. Podivil prý se a s ním i veškeré bratrstvo, že se řád nimi nově sestavený, s tímto starým řádem bratrským úplně srovnával. *Tak tedy považovala se obec ochranovská za obnovenou jednotu starých českomoravských bratří.*

Vyvinutí obce pokračovalo a sílilo se novými institucemi, jež se za prospěšné byly uznaly. Již před r. 1730. utvořil se spolek svobodníků a spolek panen, kteří zvláště bydleli a z nichž později *dům bratrský a dům sesterský* se vyvinul. Jak blahodějně tyto ústavy na vychování obého pohlaví působily, prokázaly doby pozdější a dokazuje zvláště to, že mnoho českých a moravských dcer do Ochranova na vychování dosud se posílá. Prvním starostou domu bratrského byl 27letý svobodný pekařský tovaryš *Martin Linner*, a první starostovou domu sesterského patnáctiletá *Anna Ničmanova*, sestra Melicharova, která se předemím vlny živila.

Neunavná čilost panovala v této mladistvé obci, která se na všech stranách jevila zaváděním vzorného pořádku, vzorné čistoty a přísné kázně. Rovněž jako v starých bratrských jednotách v Čechách, na Moravě a v Polsku vznikalo opět a opět přání, spojití se s lutherany v jeden náboženský celek, ale vždy zůstaly dotyčné snahy marné a roz-

bijely se na vnitřním ústrojí církve bratrské, které v mnohem nesrovnávalo se s ústrojím lutheranismu.

Když se jednota bratrská uvnitř byla ustálila, počala rozvinovati činnost svou na venek, počala misionářství své, v němž až dosud a s výsledkem dosti skvělým pokračuje. Již roku 1731. vypravil se Zinzendorf do Dánska do Kodaně, kdež příbuzný jemu král Kristian VI. právě vládu byl nastoupil. Tobiaš Leopold a Leonhard Dober vypravili se mezi mouřeniny na ostrov sv. Tomáše. Moravané Matiaš Štaoh a Bedřich Beniš hlásili se pro Grony, jiní ještě bratři do Laponska.

Že tak čilá činnost pozornosti veřejné na dlouho ujiti nemohla, lze se domyslit, jakož i, že dost tajných i zjevných nepřátel se vynalezlo, jenž počínání Zinzendorfovo u vlády Saské podezřívati se snažili, líčíce jej co nebezpečného novotáře. Zároveň také přišly stížnosti od vlády rakouské na neustálé stěhování se Moravanů do Sas.

To pohnulo dvůr drážďanský, že zvláštní odeslal komisi do Ochranova, která o stěhování se Moravanů a zvláštnostech obce ochranovské co do víry i počínání zprávu podati měla.

Dne 19. ledna 1732. přišel vrchní hejtman Jiří Arnošt z Gersdorfu s jinými ještě komisary do Ochranova a zdržel se tam po čtyři dni. Když komisari vše do podrobnosti byli proskoumali, opustili Ochranov *přesvědčení, pohnutí a láskou zaujati pro obec.*

Zinzendorfa mrzelo, že se obec ochranovská za část církve lutheranské nepovažuje, a to bezpochyby proto, aby se příčina dalšího pronásledování odstranila. Protož odebral se na jaře r. 1733. do Tubinku za tím účelem, aby učení a zřízení obce Ochranovské tamními bohoslovci proskoumati dal. K nevyslovnému potěšení obdržel od fakulty bohoslovecké university tamní následující „Tubinskou úvahu“:

Že učení obce bratrské s konfesi augšpurkskou se srovnává, že její zřízení vyznání luteránskému neodporuje a obec Ochranovská za část církve evangelické považovati se může.

Byla to však jenom formalita, kterou Zinzendorf z opatrnosti vyhledával, a která k ničemu jinému nesloužila, leč za záštitu při opětném pronásledování.

Nejvíce mrzelo Zinzendorfa, že se vzdálil od zásad církve Špenerovy v Dobrosoli, což jemu však také mnohých vzbudilo nepřátel.

Důležitou sílu získala obec tou dobou na Augustovi Bohumilovi Špangenberku, jenž r. 1704. v Klettenberku v

hrabství Hohenšteinském zrozený, v Jeně právníctví a bohosloví vystudovav r. 1733. do bratrstva vstoupil.

Až dosud působil Zinzendorf v církvi bratrské co pouhý laik; jelikož však velikou cítil touhu k vyučování a kázání, podstoupil zkoušky bohoslovecké, nejprve v Štralsundu napotom v Tubinkách, dosáhl posvěcení kněžského a vystoupil 1. ledna 1735. již v Ochranově co kněz. Téhož roku pomazal také Daniel Arnošt Jablonský, dvorní kazatel v Berlíně, starší, a biskup bratří ve Velkém Polsku, vnuk Jana Amosa Komenského, o němž jsme se již byli zmínili, Moravana Davida Ničmana, tesaře, na biskupa bratrského.

Mezitím nelenili ale nepřátelé Zinzendorfovi: Nejhorší jeho odporník hrabě Kristian Arnošt Štolberk-Wernigerode očernil jej u krále Dánského Kristiana VI. tak, že když tam Zinzendorf r. 1735. opětou konal cestu, ku králi ani předpuštěn nebyl. Chtěje však u něho ospravedlniti se, byl dokonce ze země dánské a taktéž ze Švédska vypovězen.

Tato udalost povzbudila jeho saské nepřátele k nové činnosti; a ti to tak daleko přivedli, že vláda saská r. 1736. uzavřela, vypověděti jej ze svých zemí a do Ochranova novou odešlati komisi. Zpráva o této udalosti stíhla Zinzendorfa v Kasselu, když právě z Holandska se byl navracoval, kdež náboženským jeho záměrům dobře se dařilo.

Spokojeně vyslechl ortel svůj, neboť právě zabýval se myšlenkou, založiti *obec poutnickou*, která by učení Kristovo do všech světa uhlů zanášela. Komisi do Ochranova od vlády vyslanou přijala jeho manželka. I ta komise vydala o Ochranovu příznivé svědectví, jakkoli jeden z komisarů doktor Lošer. nepřítelem byl jednoty bratrské.

Když Zinzendorf o dobrém výsledku komise zprávu obdržel, odebral se přes Frankobrod nad Mohanem do Marienbornu, kdež usadil se ve starém hradě (Ronneburku), ustanoviv, že zde *obec poutnickou* založí, poněvač zde, jak se vyjádřil, na své cestě, kterou r. 1727. v Durinkách byl konal, *mnoho pobloudilých ovčiček nalezl, kteréž obrátiti a do lůna Kristova přivéstí předsevzal sobě*. Za ním přišla i jeho manželka, sdílela s ním bídne jeho obydlí, a vedla domácnost, jako každá měšťanská žena.

Po šestinedělním pobytu opustil Zinzendorf v červenci téhož roku dle losu naň padlého obec poutnickou a odebral se Berlínem a Kralovcem do Livonska, kdež po celý měsíc v městech i na venkově zdárně působil a množství lidu sobě naklonil. Na zpáteční cestě zdržel se tři dni v Berlíně u

krále Bedřicha Viléma I. s nímž až do jeho smrti (r. 1740.) v dobrém setrval srozumění a kdež jednotě bratrské do Pruska razil cestu.

V prosinci r. 1736. držela se první větší synoda v Marienbornu; potom odebral se Zinzendorf Nizozemím do Anglicka, kdež důležitých sobě zjednal známostí, jmenovitě s arcibiskupem Potterem, jenž s učením jeho souhlasil. Z Anglicka cestoval do Berlína, kdež v souhlasu ba k výslovnému přání krále Bedřicha Viléma I., biskupy Danielem Arnoštem Jablonským a Davidem Ničmanem na biskupa jednoty bratrské pomazán byl.

Mezitím došlo jej povolení od saského dvora, že se do Ochranova opět navrátiti smí. Odebral se tam tedy a zdržel od června až do prosince 1737. Avšak brzo následovalo vyzvání vládní, aby písemně přislíbil, že bývalých bludů se odřekne. Jelikož však Zinzendorf ničím vinen se necítil, odebral se do vyhnanství opět. Následující léta strávil na cestách po Evropě, ostrovech Antillských a po pevnině Americké, kdež buď apoštoloval, buď o založení nových pečoval osad. —

Bratří ochranovští zmohli se již tak, že netoliko vlastní tvořili obec, ale že i zakládati počali bratrské osady ve všech zemích, kdež se jednotě přímé nekladly překážky. I mezi divokými Indiany počali toho času již působiti. Kde novou zakládali obec, koupili prvé přiměřený pozemek, a stavěli pak na vlastním majetku; penězy k tomu potřebnými přispíval nejvíce Zinzendorf. Působení jejich rozšiřovalo se již v Anglicku, v Americe, v Gronech, po celém Německu, ve Švýcarských a v Livonsku, kdež již 14000 duší pod jejich správou stálo. Byla to podivuhodná horlivost náboženská a báječné to byly výsledky, jež hrstka lidu v osmnácti letech docílila — vzdor odporům, na které všude narážela a naraziti musila pro své ryze demokratické zřízení.

Roku 1742. povstala v Anglicku (v hrabství Yorkském) bratrská osada *Nový Fulnek*, takto pokřtěna na památku moravského Fulneku, který v šestnáctém a sedmnáctém století čelnou osadou starých českomoravských bratří na Moravě byl. Téhož roku založili vystěhovalci čeští, jenž vypuzeni byli pronásledováním r. 1720 z okolí Litomyšle a Landškrouna, a jichž částka u Berlína se usadila, po dlouhém potulování ve Slezsku a Lužici konečně na panství Zikmunda Augusta z Gersdorfu útlek nalezše, bratrskou osadu *Nizkou*, která později s Ochranovem se spojila.

Téhož roku udělil také pruský král Bedřich II. českým bratrům povolení k usazování se ve Slezsku, poněvač seznal, že jsou pilní řemeslníci; následkem toho povstaly tam osady, o nichž jsme již zmínili se.

Téhož roku vypravila se též manželka hraběte Zinzendorfa následkem vyzvání jenerálního sboru do Kodaně a do Petrohradu; nepodařilo se jí však nakloniti ani jednu ani druhou vládu bratrským záměrům. Když se z této obtížné cesty v květnu r. 1743. navrátila, shledala se se svým manželem hrabětem Zinzendorfem opět, jenž právě byl se navrátil ze své šestileté cesty.

Nevole vlády ruské k bratrům objevila se zřetelně téhož ještě roku zatknutím hraběte Zinzendorfa, když byl se objevil se synem Renatem v Livoňsku. Byl sice v krátké době ale s tím doložením na svobodu propuštěn, aby bez prodlení půdu ruskou opustil.

To byly arci trudné případy; nebyly to však jediné jednotu bratrskou zarmucující udalosti. I uvnitř objevoval se tu a tam spurný a odporný duch, jemuž přísná kázeň snad se nelíbila; a obec nucena se viděla, r. 1744. několik protivných rodin z Ochranova vypověděti. Ale za to potěšila bratrstvo r. 1747. zpráva, že hrabě Zinzendorf do Ochranova opět navrátiti se může, a dovršila se roku 1749. královským dekretem, jenž jednotě bratrské přijmutí do všech saských zemí a náboženskou svobodu pojistil.

Ale nová mnohem horší tíseň, která nyní na obec dolehla, byla tíseň peněžní. Rozšířením působení obce bratrské, cestováním a zakládáním nových osad množily se výlohy. Z počátku krylo se vše ze znamenitého jmění hraběte Zinzendorfa; ale když tyto prameny se vyčerpaly, vzalo se útočiště k úvěru. Obec zadlužila se v Anglicku a v Nizozemí. Nizozemští věřitelové hrozili Zinzendorfovi vězením a jinými přísnými prostředky. Bůh ví, kam by to bylo vedlo, kdyby se nebylo podařilo, věřitele uchlácholiti a kdyby zároveň dictvím po hejtmanu z Gersdofu majetek obecní by nebyl zrostl. Avšak tíseň ta opakovala se opět a opět až do r. 1775. Mnoho zavinili hospodářští správcové buď nerozumným počínáním, buď také nepoctivostí. Ze škody nabyli i bratří lepšího rozumu a zavedli opatrnější, přísnému dozoru podlehající správu. Tím a dobrovolnými příspěvky, konečně i přispíváním určitým, uvedly se poměry peněžné opět do pořádku.

Když se uváží, jakou úlohu bratří ochranovští sobě vyměřili, uvázavše se v apoštolování po celém světě, jsouce, vyjma jenom malou částku členů, vesměs chudí a na výživu ruční prací odkázáni; tu nemůžeme se diviti, že tíseň poněžná na ně dolehla, leč diviti se musíme, že prostředky tak nepatrnými tolik docílili. Ve Velké Británii bylo již sedm bratrských obcí a šest nových tvořilo se. Bratr Gambold zvolen za biskupa pro Anglicko. Kromě Nizké, která se víc a více němčila, povstala nová slovanská obec *Malá Velká* u Budyšina. V Porýnsku založeny mimo Marienborn, jenž zanikal, dvě nové bratrské osady *Neuwid a Neudietendorf*. V Barby na Labi v okršlku Děvinském zřízen r. 1754. nový bratrský seminář. Z osady poutnické vyvinula se *činnost diasporadická*, to jest péče o jednotlivé členy bratrstva, kteří do žádné obce dotud vřadění nebyli a takových bylo jen v Lužici více pěti set.

Roku 1751. zemřel Kristian David první stavitel Ochranova.

Roku 1752. zemřel nejstarší a velmi nadějný syn hraběte Zinzendorfa, 25letý Renat.

Roku 1756. zesnula v Pánu manželka Zinzendorfova rozená hraběnka Reisova, která svou lidumilnou obětavostí a náboženskou horlivostí veliké získala sobě vážnosti a lásky bratrstva.

Roku 1757. oženil se ovдовělý hrabě Zinzendorf po druhé, pojav za manželku Annu Ničmanovu, která 27 let již starostnictví v domě sesterském zastávala. Avšak i oboum těmto velezasloužilým osobám dosejpala se již dráha působnosti. Hned na začátku r. 1760. počal Zinzendorf churavěti a zemřel v květnu téhož roku. Jeho druhá manželka následovala jej v krátké době. To byly velmi citelné ztráty pro jednotu!

Mnozí líčí nepříznivě povahu Zinzendorfa, považující jej za pouhého pobožnustkářského blouznilce. Kdož však jeho působení stopoval, diviti se musí převeliké činnosti jeho a vzdáti jemu účtu co muži neobyčejnému. O bratry českomoravské získal sobě nehynoucích zásluh; ujav se jich, zachránil je i církev bratrskou, která svými výtečnými mravnými zásadami všeobecnou si získala úctu, od jisté záhuby. Jeho nezištnost a obětavost byla podivuhodná, neboť věnoval jednotě bratrské nejenom veškerou činnost veškeré jmění své, ale i pohodlí. Roku 1736. sestavil pro jednotu zpěvník a sepsal 108 náboženských spisů a rozjímání. Jemu děkuje jednota bratrská ustálení a veškeré zřízení. Ještě za svého

živobytí mezi r. 1755—1757. sestavil zvláštní desítičlenné správní ředitelství, které veškeré zevní záležitosti jednoty spravovati mělo a v Ochranově v *panském domě* se usídlilo. Vynikající členové téhož byli: Abraham z Gersdorfu, Jan Bedřich z Wattewillu, Leonard Dober, Jindřich XXVIII. hrabě Reis, Grasman, David Ničman, syndikus, Kóber, Weis a Lairic.

Jednota bratrská rozeznávala se toho času trojím způsobem, bylat:

1. spolkem ryze duchovním,
2. spolkem církevním, a
3. spolkem občanským s potřebným k zachování sebe jměním -- a byla dle toho také spravována.

Vedle ředitelstva, které ve jménu a z nařízení jenerální synody působí a synodě jenom zodpovědno jest, zřízen sbor syndikátní pro obecní a státní, a sbor starších pro peněžné záležitosti. V jednotlivých obcích odevzdalo se nejvyšší řízení sboru starších, kterýž zodpovědným byl správnímu ředitelství; jemu po boku stála obecní rada, pro ryze místní záležitosti. Tak ustanovila ústavní synoda r. 1764 v Marienbornu držána.

Následující synoda r. 1769. změnila ústavu v ten smysl, že na místo správního ředitelství a obou sborů vstoupiti má nový sbor, skládající se ze tří odborův:

1. z odboru dozorcího, jenž zastupovati má jednotu na venek,
2. z odboru pomocného k obstarání vnitřních záležitostí a
3. z odboru služebného k obstarání hospodářství.

Tato nová vrchnost nazvána *Sborem starších jednoty*; a sídlem jeho byl Hennersdorf, pak Barby.

Celkem přikla se jednotlivým obcím větší neodvislost a přihlíželo se k úspoře, aby finanční záležitosti konečně se uspořádaly. Založen umořovací fond.

Třetí ústavní synoda, která se zahájila dne 1. července 1775. v Barbách, zabývala se po krátkém vyhavení záležitostí hospodářských s rozluštěním náboženských otázek. Synoda usnesla se na následujících čtyřech člancích učení:

1. Učení o oběti na smířenou; v zásluhách Pána Ježíše jest jediný zdroj posvěcení.
2. Učení o povšechné zkáze člověčenstva.
3. Učení o božství Pána Ježíše.
4. Učení o Duchu Svatém a jeho milostech.

Zároveň usneslo se na tom, aby se čtení písma svatého bratřím vše odporučovalo, a mládeži učení křesťanských pravd a kázeň vštěpovala.

Ve věcech církevních ustanovilo se dále, že úřad biskupů vztahovati se nemá na řízení církve, nýbrž na služby církevní; *biskup budiž starším, jež synoda ustanovuje ku svěcení ostatních církevních služů. Za mezičlena mezi diakonem (sluhou) a biskupem ustanoven presbyter (vlastně starší), aniž by se jemu zvláštní právo před diakony udělovalo.*

Touto synodou zakončilo se ústavní zařízení církve bratrské, která se nyní dál a dále šířila, ale zároveň o vzdělání mládeže pečlivě se starala. Již i do Dánska a do Ruska jim svobodný přístup otevřen. Roku 1778. vydal Špangenberg „*Idea fidei fratrum*“ (Vylíčení víry bratrské) a téhož samého roku Kristian Gregor *nový zpěvník*.

Sbor starších jednoty přeložil sídlo své r. 1784. z Barb do Ochranova, pak na nějakou dobu do obce bratrské Gnadenfrei ve Slezsku, pak opět do Ochranova, kteréžto místo hlavním střediskem církve bratrské povždy zůstalo. Toho času založena čtvrtá osada ve Slezsku *Gnadenfeld*, do níž v době pozdější bratrský bohoslovecký seminář přeložen.

Nyní spatřujeme stopy činnosti bratrské ve všech dílech světa: Mezi Eskymaky, Indiany, Černochoy a jinými nevzdělanými národy založili dosud 210 denních a 95 nedělních škol, majíce tam 90 osad a téměř 70.000 členů v šestnácti provinciích. V Gronech mají 28 denních, v Surinamě 23 denních a 3 nedělní, v jižní Africe 21 denních, 15 nedělních, v Australii 2 denní a 3 nedělní školy, atd. na nichž vyučuje 176 bratří a 93 sestry. Bratři misionářů v zemích mimo-evropských jest 153 a sester 142 mimo pomocníků, jenž přidali se k nim z národů cizích. V surinamském městě Paramaribu jest 6000 bratří; mají tam také svou tiskárnu, jako v Ochranově. Celkem čítá jednota bratrská nyní více než 500000 členů. Veškeré osady bratrské jsou velmi pořádané a vyznamenávají se vzornou čistotou; bratří pilností, řemeslní dovedností a přísnými mravy.

Ochranovci vedou rozsáhlý obchod, mají rozlehlé usedlosti, jejichž výtěžek krytí musí znamenité výlohy jednoty, jež působují školy a jiné vzdělávací a podporovací ústavy, *kteří zahrnují veškeré potřeby společenské.* Jejich hospodářství jest však výtečné, a protož domníváme se, že by naši vyhlášení národní hospodáři k nim ještě do učení jíti měli. Není mezi nimi ani nuzných ani žebráků žádných, *všeobecný blahobyt panuje ve všech bratrských osadách.*

Jakkoli se jim pobožnostkářů přezdívá, přece nezanedbávají povinnosti živobytní. Vstavše záhy ráno, vykonají

nejprvé krátkou pobožnost, která sotva půl hodiny trvá, pak přikročí každý ku práci své, již pilně vykonává po celý den. Den pak skončí se opět krátkou pobožností a večer obyčejně nábožným rozjímáním aneb mravním hovorem. Mládež přísně se vychovává, chlapei zvlášť a děvčata také zvlášť — k tomu slouží dům bratrský a dům sesterský, jenž netoliko zahrnuje školu ale zároveň cvičení rozličným řemeslům a pracem. Tyto ústavy, jichž stávají také dva pro dospělé dle pohlaví, jenž samostatně uživiti se nemohou slují *sborny* a stojí pod správou zvláštních dozorců *starších a starostin*.

Pobožnosti církevní zahrnují jenom zpěvy, které jsou velmi příjemné, pak kázání a každé čtyři neděle přijímání, jež předchází rozmluva duchovních (starších) s ovečkami. Před přijímáním a ve svátečních dnech držívali se *hody lásky*, kdež mezi zpěvem a modlením v modlitebnici čaj a pečivo se požívá. Chrám jejich čili modlitebnice jest beze všech okras. Na kůru obyčejně varhany, které doprovázejí chorální zpěvy, v čele aneb po straně na vyvýšeném místě stál zeleným rouchem pokrytý, za ním několik židlic aneb lavice, před ním po celé prostěře lavice sprosté a nic více. Za mrtvé koná se pobožnost o velikonočních na hřbitově, který velmi převětivě vypadá. Ne snad že by tam viděti bylo rozmanitých a nákladných pomníků — naopak; jest prostého ale dojemného zařízení, které s účelem docela souhlasí. Čtverohran živým plotem ověncený, do něhož se zelenou branou vstupuje. Tam uzíš velký počet menších čtverohranů podél a na příč širokými cestami pískovými oddělených. Každý čtverohran rozdělen jest opět na záhony pro pochovávání určené, které pěkným zeleným trávnikem od sebe se dělí. Veškeré broby jsou urovnaný, čistým pískem posypány a jen podlouhlý plochý kamen náhrobní jednoduše ale čistě tesaný a zřetelný nápis na něm značí hrobky jednotlivců. Náhrobní kameny všechny jsou stejny a zemřelí kladou se bez rozdílu vedle sebe, mužské pohlaví na jedné a ženské pohlaví na druhé straně. Každá široká cesta jest lemována stromovým a končí se po obou stranách zelenou besídkou. Veškeré stromoví se stříhá.

Umývání noh děje se jako u nás na zelený čtvrtek. Kromě hlavních křesťanských svátků světi bratří jenom památky na důležité udalosti jednoty se týkající, na příklad: Slavnost zasnoubení, slavnost vdov a vdovců; slavnost založení sboru sester a sboru bratří svobodných; slavnost chlapců a děvčat i jiné.

Jejích dětské školy a vychovatelny jsou dle systému Frankova v Dobrosolí Zinzendorfem zařízeny; pořádek a dobrá kázeň jsou zde hlavními zásadami. Jejich vyšší ústavy — paedagogie a semináře nevyrovnají se však co do vědeckého vzdělání našim, poněvadž věda u nich podřízenou jen důležitost má. Péče o stejné smýšlení jednotlivců jeví jednoduchý ženský kroj, zákaz všech rozkoší vyjma nevinné, a přísnost při trestání přestupků, jenž záleží v opovržení, vyloučení z přijímání (kletba), konečně vyvržení z jednoty bratrské. Hospody nejsou u nich zvykem, leč pro pocestné. Bratři šatí se bez rozdílu stavu krojem jednoduchým, barvy temné. Ženské nosí čepečky těsně přilehající; dle barvy pentlí rozeznávají se. Barva temněčervená značí děvčata, bleděčervená svobodné sestry; modré pentle značí ženy, bílé pentle vdovy. Pohlaví mužské nestýká se s pohlavím ženským nikde; každé vychovává a baví se pro sebe jako v klášteře. Zábavy taneční jsou vyloučeny. Živnostnictví, poctivost a obchod bratrský požívají světové pověsti. Na pevnině evropské čítají tuším jen 24 bratrských obcí.

Naši vystěhovalci, kteří první základ položili k této květoucí bratrské jednotě, pouémčili se vesměs; jedině církve na pruském Slezsku v Stroužné, v Husinci, v Bedřichově Hradci a Bedřichově Táboře, pak v Prusku v Riksdorfě a v Nové Vsi u Berlína zůstali věrní mluvě a mravům otců svých.

Ochranov čítá nyní asi 100 domů a 1000 obyvatelů.

